

Meer dan beheer

Jaartoespraak ALV VKB 2019, drs. Cor de Raadt, voorzitter

Introductie

Wanneer het ons gegeven is, vieren wij in 2020 100 jaar VKB of liever gezegd 100 jaar georganiseerd kerkbeheer. Ongetwijfeld zullen wij bij die gelegenheid uitgebreid stil staan bij de geschiedenis van de VKB en haar rechtsvoorgangers de VVK en de LCVB, de veranderde rol van de kerkrentmeester, de ontwikkelingen op het kerkelijk erf en wat ik maar aanduid als de overgang van vanzelfsprekendheid in het verleden naar het zoeken in het heden.

Ik hoop eigenlijk dat we daarnaast en misschien wel daarboven ruim aandacht zullen besteden aan de toekomst: aan de kansen die er liggen, aan de tekenen van vitaliteit en kracht die de Protestantse Kerk en de plaatselijke gemeenschap steeds weer laten zien. Zo staan wij als bestuur van de VKB in ieder geval 'in de wedstrijd'. Natuurlijk zijn wij ons nadrukkelijk bewust van het proces van secularisatie dat ons land in zijn greep lijkt te hebben, van de krimp op plaatselijk en landelijk niveau die dat tot gevolg heeft. We zien het ook als onze taak om dat zichtbaar te maken, daar handreikingen voor te geven en met de plaatselijke kerkrentmeesters te staan voor de oplossingen van de problemen die dat met zich mee brengt.

Echter er is meer. Ik heb deze bijdrage 'Meer dan beheer' meegegeven. Daarmee druk ik uit dat het werk van de kerkrentmeester – zeker in deze tijd – meer is dan het passen op de winkel, dan de poging om in ieder geval voor het lopende jaar de touwtjes aan elkaar te knopen.

Dat heeft in de eerste plaats met vertrouwen te maken; vertrouwen in het wonderbaarlijke gegeven dat de toekomst van kerk en geloof menselijke wetmatigheden overstijgt. Dat de kracht van het evangelie verder rijkt dan wij zouden mogen verwachten.

Maar in die titel zit ook een opdracht. Wij laten Gods water niet zo maar over Gods akker lopen. Wij hebben de taak om te kanaliseren, dat water te benutten, beleid te maken gericht op vitaliteit en toekomst. Proactief kerkbeheer zijn wij dat gaan noemen.

Wat betekent dit nu voor de kerkrentmeester en de VKB?

Betekenis voor de kerkrentmeester

Het soms nog levende beeld van de kerkrentmeester die zich vooral kenmerkt door terughoudendheid, oog hebben voor de vermogenspositie, hand op de knip houdend en niet veel verder kijken naar het sluitend maken van de jaarbegroting klopt al lang niet meer. Kerkelijke gemeenten hebben in toenemende mate te maken met verder reikende vragen naar de toekomst, met fors beleidsbeslissingen die moeten worden genomen om de continuïteit van die gemeente ook in de komende tijd zeker te stellen.

Die ingewikkelde context heeft zich al lang doorvertaald in de agenda van het College van kerkrentmeesters. Daarmee zijn kerkrentmeesters steeds meer in de positie gekomen van adviseur van de kerkenraad als het gaat om meerjarig

beleid, om vraagstukken die met die continuïteit samen hangen. En als het goed is leggen die colleges in die rol ook de verbinding tussen hun aandacht voor wat in de kerkorde heet 'vermogensrechtelijke aangelegenheden van niet-diaconale aard' met de kern waar het in de gemeente om gaat: missionair er staan, gemeenschap zijn en diaconaal present zijn. Het neerzetten van de kerkrentmeester als degene die om financiële redenen slechts tegen hangt, die eerder oog heeft voor de vermogenspositie dan voor het levend zijn van de gemeente is in toenemende mate een karikatuur geworden.

De hedendaagse kerkrentmeester kan niet anders dan zich met cruciale vragen van voortbestaan bezig houden. En wel op alle terreinen die wij als organisatie als de kerngebieden van de beheerstaken zijn gaan noemen; geld, gebouwen, mensen en organisatie. En als het even kan doet hij of zij dat in samenhang. Het is immers niet genoeg zicht te hebben op bijvoorbeeld de kosten die gemoeid zijn met instandhouding en onderhoud van gebouwen als zodanig. Veel wezenlijker is de vraag of we als gemeente verhoudingsgewijs te veel of te weinig betalen aan gebouwen, of dit niet andere taken wegdrukt, ruimte voor pastoraat bijvoorbeeld inperkt.

Het is niet voldoende om te weten wat een reductie van de predikantsformatie voor gevolgen heeft voor de jaarlijkse exploitatie als niet tegelijk zicht bestaat op de nadelige gevolgen die dat voor de gemeente met zich mee kan brengen. Het is niet genoeg te weten dat ledental daalt en daarmee de geldwerving (als hoop ik dat de heer Schinkelhoek mij uit de droom gaat helpen) als niet tegelijk in de kerkenraad wordt nagedacht over vitaliteit en versterking van de gemeente.

De aard van de vraagstukken waarmee de plaatselijke gemeente te maken heeft dwingt ons in de voorwaardenscheppende rol tot samenhang, tot zichtbaar maken van afwegingen en de consequenties ervan, tot proactief kerkbeheer. Daarmee komen beleid en beheer dichter bij elkaar te liggen. We moeten af van de tegenstelling dat vanuit de kerkenraad initiatieven worden genomen en het college van kerkrentmeesters in de rol komt van tegenhouder. Het gaat om het samenspel en juist dat stelt hoge eisen aan de professionaliteit van kerkbeheer. En dat is in een organisatie die voor haar dagelijks functioneren mag steunen op de inzet van vrijwilligers op zijn minst een uitdaging.

Betekenis voor de VKB

De ontwikkeling die we als organisatie onder leiding van mijn voorganger zijn gaan maken is terug te voeren tot en te begrijpen uit die verschuivingen in het werk en de opdracht van de plaatselijke kerkrentmeester. Want als de verwachtingen ten aanzien van de rol van de kerkrentmeester zo hoog zijn als hiervoor aangeduid, dan ben je als organisatie van en voor die groep gehouden daar invulling en ondersteuning aan te geven. Met alle gevolgen van dien.

In de eerste plaats heeft dat gevolgen gehad voor onze visieontwikkeling op kerkbeheer en kerkelijke organisatie. Zonder hier al te pretentius te willen klinken, meer dan tien jaar geleden agendeerden we als VKB met een aantal doordachte symposia onder de titel Kansen voor Kerken de vraag of de bestaande modellen van plaatselijke en bovenplaatselijke organisatiewijze voor een krimpende kerk nog wel adequaat waren. En we zijn dan ook voluit meegegaan in het denken over Kerk 2025. Daarbij in toenemende mate de

nadruk leggend op het concept proactief kerkbeheer. De kerkrentmeester als toekomstgerichte, niet afwachtende maar handelende beleidsvoorbereider. Een kerkrentmeester die geld, gebouw, mens en organisatie in samenhang beziet met het oog op een vitale en gezonde plaatselijke gemeente.

In de tweede plaats heeft die gevolgen gehad en nog steeds volop voor onze dienstverlening. Belangenbehartiging, handreikingen en informatievoorziening blijven van groot belang. Maar daarnaast zijn we vanuit die visie steeds meer gehouden aandacht te besteden aan kennisontwikkeling, kennisdeling, deskundigheidsbevordering en het aanreiken van instrumenten om colleges bij hun proactieve werk te ondersteunen.

Een van projecten die we daarvoor zijn gestart onder de mysterieuze naam Packbit is er nu juist op gericht om colleges een instrument aan te reiken waarmee ze beleidsterreinen van beheer in samenhang kunnen beoordelen en analyseren en als het even kan ook kunnen vergelijken met nadere gemeenten die in ongeveer een vergelijkbare positie zitten. We vinden hierbij niet een totaal nieuw wiel uit. Er zijn op diverse plekken in het land al gemeenten die werken met analyse instrumenten die hen in staat stellen de gezondheid en vitaliteit van gemeente of wijk te analyseren. We hopen de komende tijd u met voorstellen op dit gebied te kunne verrassen.

Inde tweede plaats komt dat tot uitdrukking in de manier waarin we vorm geven aan het zijn van kennisinstituut. We kiezen er als bestuur voor om als het gaat om die kennisontwikkeling het accent te leggen op de vaak verspreide maar wel degelijk aanwezige kennis en inzichten die we in onze achterban in brede zin mogen aantreffen.

Een van de vormen die we daarbij hanteren is die van expertmeetings; we brengen experts bij elkaar rond een thema om daarmee meer en beter beslagen ten eis te komen. Twee eten meer dan een, laat staan een groep van deskundigen.

Zo hebben we het afgelopen jaar een expertmeeting rond het thema gebouwen georganiseerd om kennis op dat gebied verder te brengen en te bundelen. Op stapel staat een expertmeeting met gemeenten met wijkgemeenten die met specifieke vraagstukken bezig zijn op gebieden als financieel beheer en personeelsbeleid. Om op die manier met onze leden en op basis van de bij hen levende vragen een stukje verder te komen. Er zullen er ongetwijfeld meer gaan volgen.

We zien in de derde plaats ook verschuivingen in onze belangenbehartigende rol. Neem de acties die we in de afgelopen jaren hebben ondernomen (veelal samen met en niet tegenover de Bond van Predikanten over uiterst complexe thema's als tijdelijke aanstelling en doorstroming van predikanten, over de ingewikkelde kwestie van de woonbijdrage in relatie tot de pensioenrechten, de vernieuwing van de kosterregeling, maar ook over vergroening van de pastorie. In een situatie waarin we met elkaar financieel scherp aan de wind moeten varen mag van ons als belangenbehartiger aandacht voor het evenwicht tussen personele kosten en verantwoord personeelsbeleid gevraagd worden.

En tenslotte betekent het ook iets voor de inrichting van onze organisatie. Juist als we de brede rol en functie van de kerkrentmeester erkennen en op waarde weten te schatten, is het van groot belang organisatievormen te vinden die nog beter dan nu kennisdeling, uitwisseling en wederzijdse ondersteuning mogelijk

maken en die aansluiting garanderen bij wat plaatselijk gebeurt en als urgent wordt ervaren. De kracht van de kerk zit niet in bovenplaatselijke verbanden, maar in de vitale gemeente die dicht bij de mensen staat.

Wij stonden er als VKB op dat punt niet slecht voor. Kijk maar eens naar de levende bijeenkomsten die in de diverse provincies op zeer frequente basis plaatsvinden. Maar het kan altijd beter. Door over te gaan naar een organisatie die de afdelingen en hun vertegenwoordiging in de ledenraad centraal stelt brengen we de VKB een stukje dichterbij het grondvlak. En kunnen we ook als organisatie slagvaardiger opereren.

Samen

Wij mogen al deze activiteiten gelukkig samen doen met anderen. De afgelopen jaren is - zeker ook vanwege de krimp van de kerk en de noodzaak om in die situatie ondersteuning zo goed mogelijk op peil te houden - nadrukkelijk naar vormen van samenwerking gezocht. Dat gebeurt met een veelheid van partners waarmee we een sterke band hebben en die als vertrouwde partij werken aan de ondersteuning van de plaatselijke colleges. Dit jaar organiseerden we een levendige netwerkbijeenkomst waarin we een diversiteit aan partnerorganisaties mochten begroeten in het Dordrechts museum

Maar dat begrip samen geldt zeker ook voor de samenwerking met de Dienstenorganisatie. Toen in onderling overleg bleek dat het streven naar een gezamenlijke werkorganisatie in de vorm van een koepel een brug te ver was, zijn we met elkaar overgeschakeld naar een proces van samenwerking op inhoud op in ieder geval de volgende gebieden:

- Een zodanige afstemming dat voor kerkrentmeesters helder is waar ze met hun vragen terecht kunnen en waar ze adequaat worden beantwoord;
- Het werken aan een analyse instrument en het ontsluiten van daarvoor noodzakelijke informatie
- Samenwerking op het gebied van toerusting en scholing
- Samen werken aan innovatie aan plaatselijke geldwerving.

Het zijn onderwerpen waar we samen optrekken en die het hard zijn gaan vormen van ons beleidsplan 2018 - 2022.

En voor wie de synodale besprekingen van de laatste tijd volgt, wie weet spreken we elkaar met vele andere organisaties rond de plannen rond een kerkencampus om op die manier en op eigentijdse wijze een innovatieve kennisinfrastructuur vorm te geven.

Programma voor 2019

We hebben als hoofdbestuur voor de komende tijd een ambitieus programma. Van proactief kerkbeheer naar expertise ontwikkeling op het gebied van gebouwen. Van vernieuwde vormen van geldwerving naar modern personeelsbeleid. Van deskundigheidsbevordering naar versterking van de afdelingen.

Het ziet er in de vorm anders uit dan 100 jaar geleden, maar het gaat in essentie nog steeds om het zelfde: hoe dragen we er met elkaar aan bij dat de blijde boodschap op al die plekken mag blijven klinken. Of het nu gaat om de groter stads gemeente, de dorpsgemeente of de pioniersplek of huisgemeente. Wij mogen ons daarvoor sterk maken, maar mogen er ook op vertrouwen dat het gedragen wordt. We hopen en vertrouwen op Gods zegen.